

Ablonczy Balázs

Száz év után
A Magyar Tudományos Akadémia Lendület-Trianon 100 Kutatócsoportjának
kutatásairól

Az alábbiakban az MTA finanszírozásában 2016-ban újtárra indított Lendület Trianon 100 Kutatócsoport munkájának néhány aspektusát, illetve a magyar történetírás Trianon-problémával kapcsolatos hiányait kívánom bemutatni az olvasónak. Mint az ismeretes, a Lendület-programot 2009-ben, Pálincás József, akkori elnöke kezdeményezésére indította a Magyar Tudományos Akadémia. A cél az volt, hogy a fiatal, külföldre ment magyar kutatókat a magyar tudományfinanszírozás körülményei között tisztességes, stabilan támogatott kutatásokkal csábítsák vissza külföldről. Az mta.hu híradását idézve: „*A sikeres fiatal kutatók elvándorlásának visszaszorítására, a tehetőség-utánpótlás biztosítására, a fiatal kutatók előrelépési lehetőségeinek bővítésére, illetve az akadémiai kutatóintézmények és az egyetemek versenyképességének növelésére*” jött létre a projekt. Az elsősorban természettudósokra szabott kiírás az idők során sokat változott, finomodott, és hamarosan olyan bölcsész kutatók is bekapcsolódhattak a kutatásokba, mint Pálffy Géza (MTA BTK), Bárány Attila (DE BTK) vagy Weisz Boglárka (MTA BTK). A Trianon 100 pályázaton való indulása, és a csaknem száz pályázó között a tizenegy nyertes közé való bekerülése azért is jelent rendkívüli felelősséget, mert ez volt az első, kimondottan huszadik századi történeti témára összpontosító támogatott projekt, és mint ilyen törheti az utat más, hasonló témájú kutatások előtt. A kutatócsoportnak nevesítve 21 tagja van, akik különböző részfeladatokra szerződtek, de állás a pályázatból mindössze másfél keletkezett – ezért is mosolyt fakasztóak azok az állítások, amelyek szomszédos országokban és itthon is a Trianon 100 Kutatócsoport korlátlan anyagi lehetőségeiről szólnak. További 20-25 kutatóval vagyunk szoros munkakapcsolatban, és legalább 30-40 egyéb szereplő fordult meg rendezvényeink során az előadók között vagy végzett számunkra kutatást – közöttük vannak hazai, határon túli magyar és külföldi kutatók.

Előzmények

A trianoni békeszerződés témája magyar történetírásban a közélet által erősen kondicionált terület volt és maradt. Bár a veszteség közvetlen érzete meghatározta a beszédmódot, ahogy a békeszerződésről beszélni lehetett és illet, már a békeszerződést követő időszakban is születtek olyan forráskiadások és feldolgozások, amelyek a tudományos munka első lépcsőinek feleltethetők meg. Így az Újváry Dezső és Francis Deák szerkesztésében megjelent okmánykiadás (*Papers Relating to the Foreign Relations of Hungary I–II*. Budapest, 1939–1946, a harmadik kötet kéziratban maradt) vagy a magyar békedelegáció működéséről összeállított iratanyag (*A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S.-ben 1920 januárius–március havában. I–III/B kötet*. Budapest, 1920–1921), illetve a statisztikus Buday László több könyve lefektette annak a munkának az alapjait (elsősorban az 1923-ban megjelent *Magyarország küzdelmes éve*), amelyen a diplomáciatörténész Horváth Jenő (*A trianoni békeszerződés megalkotása és*

a revízió útja. Budapest, 1939), a történész-publicista-diplomata, Gratz Gusztáv (*Forradalmak kora*. Budapest, 1935) folytatott, nyilvánvalóan nem mentesen a korszellemtől és a saját előfeltevéseiktől. 1945 nem feltétlenül azért jelentett cezúrát a kérdéssel való foglalkozásban, mert a megszálló hatalom vagy a gleichschaltolásra készülő kommunista párt számára a téma kényes lett volna (bár nyilván erről is szó volt): hanem éppenséggel a készülődő második Trianon, az 1947-es párizsi béke és annak előkészületei bénították meg a magyar szaktudományos elit akaratát és foglalták le energiáit.

Csaknem másfél évtizedes szünet következett az első világháborút lezáró békeszerződés tudományos feldolgozásában: L. Nagy Zsuzsa 1965-ben megjelent munkája (*A párizsi békekonferencia és Magyarország 1918–1919*) a kor lehetőségei között mutatta be a magyar kérdésről folytatott vitákat. Bár egyes történeti munkák (a kisantról vagy Franciaországról és a keleti biztonságról) már tárgyalták az első világháború utáni rendezéseket, Ormos Mária 1983-as kötete (*Padovától Trianonig*) exponálta a problémát a maga teljes súlyával francia diplomáciai iratok alapján, és bizonyos értelemben megnyitotta az utat más problematikák és más szempontok előtt. Jeszenszky Géza a brit közvélemény és a nyilvánosság vezéreinek áthangolódását mutatta be könyvként is megjelent kandidátusi disszertációjában (*Az elveszett presztízs*, 1986), Arday Lajos pedig a brit politika prioritásait mutatta be Magyarországgal kapcsolatban a békekonferencia időszakában (*Térkép csata után*, 1990), Raffay Ernő az ország összeomlásának belső dimenzióira összpontosított (*Erdély 1918–19-ben*, 1987). És ugyancsak ebben az időszakban indultak el azok a nagyobb forrásfeltárások, amelyek a békeszerződés létrejöttét, tágabb, diplomáciatörténeti perspektívába helyezték (*Ádám Magda (főszerk.): Documents diplomatiques français sur l'histoire du bassin des Carpates 1918–1932, I–V.*, 1993–2010), amely hatalmas, csaknem két évtizedet átfogó vállalkozásá fejlődött, és magyarul is kiadott kötetei hallatlanul fontos, bár nem kellően kiaknázott értéket jelentenek a korszak ismeretében. Ugyancsak hasonlóan fontosak voltak brit viszonylatban Lojko Miklós munkái (*British Policy on Hungary 1918–1919*, 1995, ill. *Meddling in Middle Europe Britain and the 'Lands Between' 1919–1925*, 2005).

Az 1990-es rendszerváltozással adódott lehetőségek jelentősen kitágították a történettudomány mozgásterét, majd paradox módon vissza is zárták a történettudományt a szűkebben vett szaktudományos térbe: a véleményszabadság megvalósulásával, majd az internet nyújtotta lehetőségek kihasználásával a hazai történettársadalom elveszítette monopóliumát a téma tárgyalására, és a köztörténeti, illetve emlékezetpolitikai alkotások/aktusok legalább ugyanilyen erővel jelen a közvéleményben. Ide sorolható a *Trianoni Szemle* és a *Nagymagyarország* c. lapok megjelenése, az előbbihez kötődő Trianon Kutató Intézet létrehozása, a várpalotai Trianon Múzeum felállítása, blogok, webes videók ezrei és ennek az emlékezeti átstrukturálódásnak része a Nemzeti Összetartozás Napjának bevezetése 2010-ben. Az elmúlt negyedszázad historiográfiai terméséből érdemes kiemelni ugyanakkor Romsics Ignác kötetét a trianoni békeszerződésről (2001), Zeidler Miklós munkáját a revíziós gondolatról (*A revíziós gondolat*, 2009), illetve az általa összeállított *Trianon* című gyűjteményt lehet kiemelni a Nemzet és emlékezet című sorozatban (2003), Litván György forráspublikációját a négy nagy tárgyalásairól (*Trianon felé*, 1998) illetve talán idetartozik e sorok írójának *Trianon-legendák* című műve

is (2010). Boros Géza (a trianoni emlékművekről),¹ Kovács Éva (az emlékezet diskurzusairól),² Pallos Lajos (a területvédő propagandáról),³ Romsics Gergely (a rendszer-változás utáni magyar politika Trianon-diskurzusairól),⁴ és mások fontos résztanulmányokkal járultak hozzá a téma feltárásához.⁵

A nemzetközi szakirodalmat áttekintve szembeötlő, hogy a magyar békeszerződés csaknem sohasem önmagában egyedülálló eseményként szerepel. A jobbára magyar emigránsok által kiadott, a szaktudományosságon kívül eső irodalmat most nem tekintve a magyar békeszerződés mindig egy nagyobb folyamat részeként került tárgyalásra: vagy a békekonferencia Közép- és Kelet-Európát érintő tematikájának vagy a régió átalakulásának, a Habsburg-birodalom megszűntének és az utódállamok létrejöttének részeként jelent meg a történeti feldolgozásokban.⁶ A közbeszédben sokszor jellemző „extra Hungariam”-attitűdnek itt korlátozott tere adódott. Ezt tükrözték már a nemzetközi historiográfia kezdeti darabjai is a témában, így C. A. Macartney (*Hungary and Her Successors*, 1937), Francis Deák (*Hungary at the Paris Peace Conference*, 1942) munkái is. És ez a hagyomány jobbára folytatódott az 1960-70-es évektől meginduló történettudományi tömegtermelésben is: John C. Swanson (*The Remnants of the Habsburg Monarchy: The Shaping of Modern Austria and Hungary, 1918–1922*, 2001), Mark Cornwall (*The Undermining of Austria-Hungary. The Battle for Hearts and Minds*, 2000) ugyanakkor támaszkodhattak például olyan gyűjteményes kötetekre, mint a Bela Kiraly, Peter Pastor, Ivan Sanders összeállította fontos munka (*Total War and Peacemaking, A Case Study on Trianon*, 1982) és olyan későbbi kutatók, mint Paul Gradwohl vagy Anikó Kovács-Bertrand is felhasználhatták ezeket a műveket. A szomszédos országok történeti narratívájából vagy sokáig vagy hiányzott Trianon témaköre (hiszen a beteljesedő nemzeti üdvtörténet és az önálló nemzeti államok létrejötte szükségtelenné tette a békeszerződés részletes vizsgálatát) vagy pedig olyan narratívában jelent meg, amely átvette a hagyományos, nemzeti szempontú történetírás sémáit (erre legjobb példa: *Marián Hronský: Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918–1920)*, 2011), azonban Pozsonyban és Bukarestben is megjelent egy olyan új vagy az új iránt fogékony történetgeneráció (Roman Holec, Miroslav Michela, Vörös László, Lucian Leustean és mások),⁷ amely kész a regionális, transznacionális megközelítésekre.

¹ Boros 2003. 3–22.

² Kovács 2015. 82–107.

³ Pallos 2006. 33–95, 26. és Pallos 2010. 37–75.

⁴ Romsics 2006. 35–52.

⁵ Nyilván nincs mód az összes vonatkozó munkát felsorolni, de alapvetőnek tartom Bárdi Nándor és Szarka László munkásságát a magyar kisebbségek történetének bemutatásában (elsősorban közös szintézisük és Bárdi tanulmánykötetei érdemelnek itt figyelmet: Bárdi–Fedinec–Szarka 2008. Illetve Bárdi saját tanulmánykötete: Bárdi 2013.

⁶ Az emigrációs irodalomból Jászi Oszkár sokat ismertett könyvei mellett több figyelmet érdemelne Hatvany Lajos: *Das verwundete Land* (Leipzig–Wien–Zürich, 1921. E. P. Tal und Co.) című, magyarra soha le nem fordított munkája.

⁷ Lucian Boia bukaresti történész Magyarországon széles körben idézett munkásságát most nem sorolom ide. Boia kétségkívül inspiráló esszéi megítélés szerint – minden tabudöntőgető voltuk ellenére – egyáltalán nem a hagyományos román történeti narratíva aláásását szorgalmazzák, hanem éppenséggel annak megújítását. A román történetész magyarországi recepciója sok esetben félreértésen alapul.

A terv

Az MTA-Lendület Trianon 100 Kutatócsoportja által 2016-ban elnyert pályázat öt évre előirányzott kutatási tervvel lépett a nyilvánosság elé. A fent vázolt historiográfiai előzmények után döntően négy pillér köré építette fel. Ezek a következők:

1. Nemzetközi kontextus: iratok és interpretációk
2. Az összeomlás és a magyar társadalom
3. A békerendszer megszilárdulása
4. Trianon emlékezete a magyar társadalomban

Ha sorban haladunk, hogy mit is jelentenek az egyes pillérek pontos tartalmai, a következőkre jutunk. Az első pillérben vélhetően a nagyközönség számára legkevésbé látványos diplomáciatörténeti források kapnak helyet. Itt vesszük szemügyre a kutatás által a magyar kutatásban eddig mostohábban kezelt győztes nagyhatalmak, illetve a szomszédos országok (Olaszország, Japán, Egyesült Államok, valamint Románia, Csehszlovákia és a délszláv királyság) békeelőkészítésben és a békekonferencián játszott szerepét. A megjelenés formája a lehető legklasszikusabb: forrásköteteket készülünk kiadni, miközben vizsgáljuk a netes publikáció lehetőségeit is, jóllehet számos esetben ezek kedvezőlenebbek, mint a papírformátum. Ugyancsak ebben a pillérben jelenítjük meg a magyar békedelegáció működésével kapcsolatosan pedig a még nem publikált forrásokat (visszaemlékezések, a békedelegáció naplója stb.) és ugyancsak elemezzük a magyar békedelegáció földrajzi-történeti évrendszerét. Ebben olyan, a témában járatos kollégák vesznek részt, mint Zeidler Miklós (ELTE BTK), Glant Tibor (DE BTK), Juhász Balázs (ELTE BTK), Wintermantel Péter (független kutató), Hornyák Árpád (PTE BTK), Simon Attila (Fórum Intézet) és L. Balogh Béni (MNL OL), illetve Győri Róbert (ELTE TTK). E pillanatban, amikor e sorokat írom, 2019 májusában, elmondható, hogy a forrásfeltárások és levéltári források összegyűjtése minden esetben lezajlott, egyes művek már megjelentek, illetve hamarost megjelennek.

A második pillérben a kutatás társadalomtörténeti irányban folytatódik. A kutatás fókuszában a magyar állam teljesítménye áll 1918–1921-ben, kitérve a gazdasági mélyrepülés mértékére, a társadalmi krízisre, a menekültekre, a hadsereg kérdéseire, a paramilitáris erőszakra, a Tanácsköztársaság szerepére és a menekültek áradatára. Itt reményeink szerint Istvan Mocsy 1983-as könyve⁸ után új állításokat lehet majd tenni a menekültek integrációjáról és összetételükről, hogy végre levéltári forrásokra alapozva tegyünk érvényes állításokat erről az elhanyagolt kérdéstről. A hadsereg és háborús erőszak kérdésében is tisztábban lehet majd látni a kutatás végén (melyek voltak az ellenállás lehetőségei, melyek voltak az alternatívák, a hadsereg, mint társadalmi alakzat stb.). A gazdasági összeomlás közepette a nagyvárosok fűtőanyag-szükséglete, a hatósági élelmiszerrekvirálás, és -elosztás, az árak és az áruforgalom kormányzati szabályozása a nagypolitikai erőviszonyokat is meghatározó mechanizmusok voltak, és külön figyelmet igényel a menekültek ügyével, illetve a szociális törekvésekkel összekapcsolt lakáspolitikával. Az ellenforradalmi rendszer stabilizációját az tette lehetővé, hogy saját szempontjából hatékonyabb megoldásokat talált ezen a téren, mint a Tanácsköztársaság vagy a Károlyi-kormány, s így komoly társadalmi támogatottságra tudott szert tenni. A társadalmi kérdésekben a Bódy Zsombor (PPKE BTK) vezette kutatás a meghatározó, a hadsereg és háborús erőszak kérdésével

⁸ Mocsy 1983.

Révész Tamás (MTA BTK) és Nagy Szabolcs (MNL VeML) foglalkozik, míg a menekültkérdés feldolgozását Szűts István Gergely (MNL VeML) és e sorok szerzője vállalta fel – most éppen Koloh Gábor (Magyar Mezőgazdasági Múzeum) hathatós statisztikai segítségével.

A kutatás harmadik pillére a közép-európai kitekintés jegyében szerveződik. A magyar békeszerződés ugyanis nem önmagában álló esemény, bizonyos értelemben lehetetlen megérteni a tágabb régió történéseinek ismerete nélkül. Itt három pontban foglalható össze a kutatócsoport érdeklődése. Az átmeneti államok/kéreszállamok Közép-Európában nem azért fontosak, hogy az anekdotikus vagy eseménytörténeti vonatkozásokat vizsgáljuk. 1918 és 1924 között számtalan, néhány napot/hetet/hónapot élt állam jött létre Közép-Európában, d’Annunzio Fiuméjétől a Lajtabánságon át a Közép-Litvániai Köztársaságig. A történelmi Magyarország területén ilyenek közé számít a székely, a bán-sági, a kelet-szlovákiai, a szepesi, a kalotaszegi vagy a vendvidéki köztársaság. A kérdésfeltevésünk az, hogy melyek voltak e kísérletek közös vonásai, mi volt a garancia a sikerre, felfedezhető-e bennük a wilsonizmus vagy a korai fasizmus hatása? Mitől marad fenn egy állam és mitől szűnik meg? Ebben a munkában az NKE újonnan létrejött Eötvös József Kutatóközpontján belül működő Közép-Európai Kutatóintézettel működünk együtt. Az impériumváltások lokális és regionális dimenziói, amelyek keretében mélyfúrásos helyszíni kutatásokkal vizsgáljuk meg a hatalomváltások hatását a helyi társadalomra. Hogyan zajlott le az államigazgatás átvétele, a tér átalakítása, az iskolarendszer megváltoztatása. Milyen minták domináltak, milyen stratégiákat alkalmaztak az új államhatalmak képviselői és milyeneket követtek a kisebbségi elítelték (és a többi társadalmi osztály), mi volt az a diszkurzív tér helyben, amelyben a szereplők boldogulni kívántak? A helyszíneket és a kutatásokat a Politikátörténeti Intézetben 2018-ban ERC-pályázatot nyert Egry Gábor birodalmi átmeneteket vizsgáló NEPOSTRANS-projektjével közösen dolgozzuk fel. A Kassa, Bártfa, Szatmárnémeti impériumváltásairól szóló kutatások már elkészültek és részben publikáltuk is őket, egyes felvidéki városok vagy a Szepesség, illetve Zombor, Gyulafehérvár és Arad feldolgozása még várat magára. Ezekben a munkákban Simon Attila, Szeghy-Gayer Veronika (Kassai Állami Tudományos Könyvtár) és Sárándi Tamás (Maros Megyei Múzeum) vett eddig részt. És ugyancsak ebben a fejezetben mutatjuk majd be az újonnan létrejött államok, illetve Magyarország határviszonyait: a térhasználatot (csempészet, határátkelés, a határ helyszíni kitűzése), a gazdasági és társadalmi kapcsolatok szétszakadását (vagy éppen újrászövődését). Ebben főleg olyan kutatókkal dolgozunk együtt, mint Győri Róbert, Gaucsik István (Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete) vagy Bencsik Péter (SZTE BTK).

A negyedik pillér, amely Trianonnak a magyar társadalmi emlékezetben elfoglalt helyével foglalkozik, talán a leginkább multidiszciplináris kutatási irány valamennyi között. Irodalomtörténész, szociológus vesz benne részt a történészek mellett. A sokoldalúság mellett ez az a kutatási irány, amely egészen napjainkig húzza a vizsgálódások ívét. A cél az, hogy megvizsgáljuk Trianon és a revízió helyét a magyar külpolitikai gondolkodás kialakulásában, a historiográfiában, a szépirodalomban és az emlékezetpolitikában, megvizsgálva egyúttal azt, hogy a szomszéd államok történetírása milyen eredményekre jutott a kérdésben (és milyen más, Trianonhoz hasonlítható traumák érték őket a 20. század folyamán és ezek mennyire hasonlíthatók 1920-hoz?). Cél továbbá a köztéri Trianon-reprezentációk feldolgozása és egy emlékmű-kataszter elkészítése. Az egészet keretbe foglalná egy nagymintás közvélemény-kutatás, illetve két specifikus, fókuszcsoportos,

kvalitatív elemzés a magyar lakosság és a történelemtanárok Trianon-képéről. Ebben, több más mellett olyan kutatókkal dolgozunk együtt, mint Mészáros Flóra művészettörténész (KRE BTK), Krizmanits Réka történész (CEU), Vallasek Júlia irodalomtörténész (BBTE). Zahorán Csaba (MTA BTK) a magyar és a román összehasonlító emlékezetpolitikák feldolgozásával foglalkozik, Romsics Gergelytől (MTA BTK–ELTE TÁTK) pedig a magyar külpolitikai gondolkodás Trianonnal kapcsolatos nagyívű tablóját várjuk, míg Bazsalya Balázs (ELTE TÁTK) koordinálja a szociológiai kutatásokat, amelyeket a Nemzetstratégiai Intézettel partnerségben indítottunk, és amelyeknek első eredményei már meg is születtek.

Eredmények

Fontos megjegyezni, hogy nem hiszünk abban, hogy a tudománynak csak önmaga mércéjének kell megfelelnie. A történettudomány olyan diszciplína, amely hál’ Istennek a mai napig sokakhoz szól, a társadalom rezonál felfedezéseire, vitáira, újabb eredményeire. Különösen igaz ez olyan fontos témára, mint a trianoni békeszerződés kérdése. Így fontos feladatunknak érezzük a történelmi népszerűsítést és a munkánk bemutatását. Utóbbit szolgálja a trianon100.hu címen található honlapunk és az FB-profilunk, amely jelenleg több mint 2000 követővel rendelkezik és dinamikusan nő, ami kutatócsoportok esetében kivételesnek mondható. Cikkeink, a velünk készült interjúk rendszeresen megjelennek az országos sajtóban – az írottban és az elektronikusban. A kutatócsoport közreműködött például a Rubicon című népszerű történelmet bemutató magazin 2017. évi 7-8. számának kiadásában, mintegy hatvan oldalnyi szöveggel. De írásaink rendszeresen jelennek meg a Múlt-kor magazin hasábjain vagy internetes felületeken. A kutatócsoport saját kiadványaként eddig 3 könyv jelent meg – némelyik több kiadásban.⁹ Egy ilyen hosszútávú kutatási projekt keretében mindig felmerülnek előre nem látott, de befogadásra érdemes kezdeményezések: legyen az könyv, kiállítás-forgatókönyv, városi séta-fejlesztés vagy filmterv. Így három másik kötet a kutatócsoporttal partnerségben született meg.¹⁰ Ezen felül a kutatócsoport tagjai mintegy harminc magyar és idegen nyelvű tanulmányt jelentettek eddig meg – tanulmánykötetektől kezdve a *Történelmi Szemle* vagy a *Századok* lapjaitól kezdve egészen külföldi folyóiratokig.¹¹ Ugyanők mintegy negyven nemzetközi és magyar tudományos konferenciaelőadást tartottak, illetve nagyjából ugyanennyi népszerűsítő írást publikáltak, valamint 70-80 népszerűsítő előadást országszerte és határon túl, sokszáz, sokezer ember előtt. Saját szervezésű konferenciák közül kiemelendő az MTA Társadalomkutató Központjának Kisebbségkutató Intézetével közösen szervezett, *Hullóidő* című konferencia a székely identitásról (Budapest, 2018. május 25.) vagy a menekülés, mobilitás, migráció kérdéseit vizsgáló kétnapos nemzetközi konferencia *ÚTON* címmel (Budapest, 2018. november 9–10.) illetve a román, szlovák, szerb történészekkel közösen tartott 2018. szeptemberi workshop, illetve a Ludwig Boltzmann Intézet munkatársaival közösen szervezett bécsi házikonferencia 2018 decemberében. Emellett a kutatócsoport honlapján adatbázisokat is működtet és tölt fel. Egyrészt a Kárpát-medencei Trianon-élművek térképes adatbázisát, a <http://trianon100.hu/emlekmuvek> címen, amely a régióban található mintegy 350 emlékmű pontos leírását és helyét adja a kutatás végén,

⁹ Zeidler 2017.; Juhász 2018.; Bódy 2018.

¹⁰ Demeter–Szulovszky 2018.; L. Balogh–Kunt–Schmidt 2018.; Juhász 2019.

¹¹ Ezek részben olvashatók is a kutatócsoport honlapján: <http://trianon100.hu/publikaciok>

másrészt 2019. május végén lett kutatható a nagyközönség számára a trianoni menekültek mintegy 15 ezer főt tartalmazó, kereshető adatbázisa (a <http://trianon100.hu/menekultek> címen), amely az első két napján csaknem negyvenezer látogatót vonzott, ami kétségtelen siker és sokak számára jól bemutatta azt, hogy a történettudomány miben tudja segíteni a közös múlt megértését és megérttetését.

Három másik könyv áll kiadás alatt, nem is szólva a cikkek tucatjairól és az időközben befutó tervekről. Ha mindezek teljesülnek, remény van arra, hogy 2021-ben a kutatócsoport mintegy 12-14 fontos kötettel, tudományos és ismeretterjesztő cikkek tucatjaival, előadásokkal, konferenciákkal olyan friss és érvényes tudást lesz képes a magyar társadalom elé tárni, ami hosszú évtizedekre meghatározhatja a trianoni békeszerződéssel kapcsolatos tudásunkat.

Felhasznált irodalom

- Bárdi–Fedinec–Szarka 2008. Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László (szerk.): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Bp., 2008.
- Bárdi 2013. Bárdi Nándor: Az otthon és a haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről. Jyväskylä–Pécs, 2013.
- Bódy 2018. Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után. Szerk.: Bódy Zsombor. Bp., 2018.
- Boros 2003. Boros Géza: Trianon köztéri revíziója, 1990–2003. In: Mozgó Világ, 29. (2003) 2. sz. 3–22.
- Demeter–Szulovszky 2018. Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Szerk.: Demeter Gábor, Szulovszky János. Bp.–Debrecen, 2018.
- Hatvany 1921. Hatvany Lajos: Das verwundete Land. Leipzig–Wien–Zürich, 1921.
- Juhász 2018. Trianon és az olasz diplomácia – Dokumentumok a békeszerződés előkészítéséről 1919–1920. Szerk. és összeáll.: Juhász Balázs. Bp., 2018.
- Juhász 2019. Rapaich Richárd: Antant-ellenőrzés Magyarországon. A kötetet gondozta: Juhász Balázs. Bp., 2019.
- Kovács 2015. Kovács Éva: Trianon, avagy „traumatikus fordulat” a magyar történetírásban. In: Korall, 16. (2015) 59. sz. 82–107.
- L. Balogh–Kunt–Schmidt 2018. Trianon arcai. Szerk.: L. Balogh Béni, Kunt Gergely, Schmidt Anikó. Bp., 2018.
- Mocsy 1983. Istvan I. Mocsy: The Effects of World War I. The Uprooted: Hungarian Refugees and Their Impact on Hungary's Domestic Politics, 1918–1921. New York, 1983.

- Pallos 2006. Pallos Lajos: Területvédő propaganda Magyarországon 1918–1920, I. In: *Folia Historica XXIV. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve 2005–2006.* (2006) Szerk.: Szvitek Róbert József. 33–95.
- Pallos 2010. Pallos Lajos: Területvédő propaganda Magyarországon 1918–1920, II. In: *Folia Historica XXVI. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve 2008–2009.* Szerk.: Szvitek Róbert József. (2010) 37–75.
- Romsics 2006. Romsics Gergely: Trianon a Házban. A Trianon fogalom megjelenése és funkciói a pártok diskurzusaiban az első három parlamenti ciklus idején (1990–2002). In: Czoch Gábor, Fedinec Csilla (szerk.): *Az emlékezet konstrukciói. Példák a 19–20. századi magyar és közép-európai történelemből.* Bp., 2006. 35–52.
- Zeidler 2017. Zeidler Miklós: *A magyar békeküldöttség naplója – Neuilly – Versailles – Budapest (1920).* Bp., 2017.